

SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMA ETİĞİ: BİR SOSYAL HİZMET DOKTORA ÖĞRENCİSİNDEN YANSIMALAR

Ozan SELCİK, Uzm.

Sosyal Hizmet Bölümü, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Özet. Sosyal bilimler araştırmasında etik ancak 20. Yüzyılın ortalarından itibaren önemli rol oynamaya başlamıştır. Yaygın olan kanıya göre sosyal bilimler araştırmasının en temel kalite ölçütü olarak etik kabul edilmektedir. İyi bir sosyal hizmet araştırması, farklı bağlamlarda farklı anlayışları kabul edebilen kendine özgü etik ilke ve bilimsel yöntemleri barındıran uygulamadır. Araştırma, sosyal hizmet disiplininin en önemli bileşenlerinden biridir. Sosyal hizmetin amaçlarını yerine getirmede önemli bir rolü bulunmaktadır. Sosyal hizmet araştırması, etik sorumluluk gerektiren bir alandır. Bu çalışmada, sosyal hizmet araştırmacılarına araştırmalarının tasarımında süregelen kalıplar dışında bir yaklaşımla öneriler sunulmaktadır.

Anahtar sözcükler. Sosyal hizmet araştırması, Etik, Doktora

Abstract. Ethics in social science research has played important role since the mid 20th century. According to common belief, the basic criteria for quality of social science research is regarded as ethics. A good social work research is kind of practice containing its own ethical principles and scientific methods accepting different concepts in different contexts. Research, on the other hand, is one of the important components of social work discipline. It has utmost importance in realizing aims of social work. Research in social work requires ethical responsibility. In this study, social work researchers are presented with suggestions out of ongoing patterns in social work research.

Keywords: Social work research, ethics, PhD

Giriş

“nam et ipsa scientia potestas est”

“Bilginin kendisi güçtür.”

(Bacon, 1597)

“Sosyal bilimlerde araştırma en başta tinsel bir etkinliktir.”

(Hallowell, Lawton & Gregory, 2005, p. 142)

Sosyal bilimler araştırmasında etik ancak 20. Yüzyılın ortalarından itibaren önemli rol oynamaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren sosyal bilimler araştırmacıları araştırmalarında katılımcıların gönüllü katılımı, bilgilendirilmiş onamı, gizlilik ve anonimlik gibi etik ilkelere odaklanmak suretiyle etik standartları karşılamalı ve araştırmalarının sonunda katılımcılara zarar vermediklerinden emin olmalıdırlar (Drake, 2014:304). Etiğin sosyal bilimler araştırmalarındaki yeri konusunda değerlendirme yapan Lincoln (1995; akt. Peled ve Leichtenritt, 2002: 148) “sosyal bilim çalışmasının gücü ve değerini ölçmede etik standartlar en temel kalite ölçütü olarak görülmesi” gerektiğini ileri sürmektedir.

Sosyal hizmet, bilgi, beceri ve değer temelli bir meslektir. Sosyal hizmetin özgürleştirici değerlerini başarmada, bilgisinin sürekli olarak gelişip kabul görmesini sağlamada sosyal hizmet araştırması büyük önem kazanmıştır. Araştırma, sosyal hizmet disiplininin en önemli bileşenlerinden biridir. Sosyal hizmetin amaçlarını yerine getirmede önemli bir rolü bulunmaktadır. MacDonald ve Macdonald’a (2001: 49) göre araştırma, sosyal hizmetin bütüncül bir parçası olup akademide kariyer yapmak isteyenlerin ilgilendiği seçeneysel, ikinci sınıf bir aksesuar değildir. Bununla birlikte akla birtakım sorular gelmektedir. Araştırma, sosyal hizmetin gerekli bir parçası mıdır? Evetse, hangi açıdan? Peki, araştırma nasıl etik olur? Sosyal hizmet, uygulamalı bir meslektir. Araştırma, mesleki uygulamayı nasıl geliştirebilir? Bu çalışmamızda, sosyal hizmet araştırmasının bilginin geçerliliğini koruyabilmesi, uygulamanın ise etkililiği ve uygunluğunun sürdürülebilmesi açısından büyük katkısı olduğu yaklaşımıyla hareket edilerek araştırmanın sosyal hizmet açısından önemi tartışılacaktır.

Sosyal hizmet, uygulamalı bir meslek olarak insanların hayatlarında bir etki bırakmak ve sosyal değişimi sağlamak amacıyla hareket etmektedir. Buradan

hareketle çalışmamızın birinci bölümünde sosyal hizmet mesleğinin amacı ve misyonu ortaya konarak güncel gelişmeler ışığında yeniden ele alınacaktır. Sosyal hizmet bilgisinin sürekli gelişmesi, güncel kalabilmesi ve en önemlisi de geçerliliğini koruyabilmesi için araştırma yetisini sürekli olarak canlı tutmalıdır. Araştırmanın mikro ve makro açıdan sosyal hizmet alanına büyük katkıları olduğu çoğu sosyal hizmet akademisyeni, uzmanı ve uygulayıcısı tarafından kabul görmektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde sosyal hizmet araştırmasının bağlamı ele alınarak mesleğin hangi boyutlarında araştırmanın yer bulduğu, sosyal hizmet araştırmasının özellikleri tartışılarak gerekliliği ve boyutları hakkında tartışma yapılacaktır.

Sosyal hizmet araştırması, etik sorumluluk gerektiren bir alandır. Fakat geçmişe baktığımızda birçok etik dışı uygulama göze çarpmaktadır. Bu etik dışı uygulamalarda öne çıkan etik ilkeler bulunmaktadır. Sosyal hizmet araştırmacısının bu yüzden araştırma tasarımında ve etik bir şekilde uygulanması noktasında dikkat etmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde iyi bir sosyal hizmet araştırmasının özelliklerine değinilerek bir sosyal hizmet doktora öğrencisinin gözlemsel tecrübeleri tartışılarak öne çıkan bu etik ilkelere öz biçimde yer verilecektir. Sosyal hizmette araştırma yapmak demek “derin sularda yüzmek” demektir. Sosyal hizmet insani hizmet temelli meslek olduğu için araştırmalarda etik sorunlarla karşılaşılması muhtemel durumdur. Çalışmamızın dördüncü bölümünde sosyal hizmet araştırmasında ortaya çıkması muhtemel etik sorunlar üzerine değerlendirme yapılacaktır.

Postmodernizm, bilginin daima sorgulanması gerektiğini ileri sürerek bilgiyi yapılandırmada yapısökümcü bir düşünce yaklaşımı tercih eder. Bu düşünce bağlamında konuya yaklaşılarak, sonuç bölümünde, sosyal hizmet araştırmacılarına araştırmalarının tasarımında süregelen kalıplar dışında bir yaklaşımla öneriler sunulacaktır.

Sosyal Hizmet Mesleğinin Amacı ve Misyonu

Sosyal hizmet mesleğinin amacını ve misyonunu ortaya koymada en temel belge kuşkusuz ki dünya genelinde en geniş şekilde kabul görmüş Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu'nun (IFSW) en son 2014 yılında güncellenen evrensel

sosyal hizmet tanımıdır. IFSW'nin evrensel tanımda¹ sosyal hizmetin uygulama odaklı ve bilgi temelli bir meslek ve akademik disiplin olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal hizmet bu sorumluluğunu sosyal değişme ve gelişme, sosyal bütünleşme ve insanların özgürleşerek güçlenmesini sağlamak için yerine getirir. Sosyal hizmet araştırması, sosyal hizmet bilgisi ve uygulaması için önemli bir araçtır. Sosyal hizmet disiplininin bilgi temelini arttırmak, uygulama boyutunu etkin hale getirmek gibi kaygıları vardır. Bir başka açıdan ele alacak olursak, sosyal hizmet toplumun en dezavantajlı kesimleriyle ve çok boyutlu karmaşık sorunlar ile bireylerine çeşitli nedenlerle karşılanmamış ihtiyaçları ve zorlukları olan bireylerle çalışmayı içerir (Thompson, 2013: 154).

Sosyal hizmette iki odak bulunmaktadır: [1] bireysel özgürlükleri ve hakları korumak; [2] sosyal adalet ve sosyal değişimi savunmaktır (Antle ve Regehr: 2003: 142). Bu amaçlar ışığında sosyal hizmet mesleği uygulamalarda bilgi ve beceri temelini daima bilimsel ve deneyimsel gelişmeler ışığında güncel tutmalıdır. Bunun en kestirme yolu kuşkusuz sosyal hizmet araştırmalarıdır. Bu araştırmalarda ise elzem olan etik ilkeler mutlak suretle dikkat edilmesi gereken noktalardır. Bundan sonraki bölümlerde sosyal hizmet araştırması ve etik ilkeler ele alınacaktır.

Sosyal Hizmet Araştırması

Kendini sosyal adalete adayan sosyal hizmet, insanların ihtiyaçlarını karşılama ve insan haklarını korumada uygun modelleri kullanma konusunda sosyal hizmet uzmanlarına politika üretme, araştırma yapma ve savunuculuk görevi üstlenme gibi sorumluluklar yükler (Drake, 2014: 306). Diğer taraftan, sosyal hizmet araştırması ise sosyal hizmet uzmanlarına karşılaştıkları bir sorunu çözme konusunda pratik bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Dahası, toplum içerisinde insanların sorunlarını çözmeye ve sosyal refahı geliştirmede alana bilgi akışı sağlama misyonu vardır. Grinnell ve Unrau (2011: 24; akt. Buz ve Akçay, 2015: 150) da sosyal hizmet araştırmasının bu özelliklerini vurgulayarak uygulanabilir yeni bilgilerin alana kazandırılmasında rol oynadığını ileri sürmektedir. Esasen, sosyal hizmet uygulamasının hümanistik amacıyla paralellik göstermektedir. Uygulamada olduğu gibi araştırma "şefkatli",

¹ IFSW'nin en güncel sosyal hizmet tanımı için bkz. <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

problem çözme odaklı ve uygulamaya dönük bilgi üretme çabası içerisindedir. “Şefkatli” olma yaklaşımı sosyal hizmet müracaatçılarına yönelik bir çabadır. Bu çaba esnasında araştırmacılara düşen başlıca sorumluluklardan birisi sosyal hizmet araştırma yöntemlerinin iyi bir şekilde bilinmesi gerekliliğidir. “İyi bir şekilde bilinmesi” yaklaşımından kastedilen güçlü bir araştırma ile zayıf bir araştırmayı ayırt edebilme yetisine sahip olmaktır.

Etik, araştırmanın her aşamasında bütüncül bir parçadır. Etik araştırmanın diğer büyük katkısı ise incinebilir ve haklarından mahrum olan gruplardan katılımcıları güçlendirme fırsatı sunmasıdır (Peled ve Leichtenritt, 2002: 149). Peled ve Leichtenritt’in (2002) sosyal hizmette etik araştırmanın diğer katkılarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Etik araştırmanın katılımcılara faydası vardır.
- Etik araştırma katılımcıları ve diğer ilgilileri zarardan korur.
- Etik araştırma, sosyal hizmet araştırmacılarına teknik yeterlilik kazandırır/geliştirir.

Sosyal hizmet araştırmasının mesleğe katkılarını tartışmada O’Connor vd.’nin (1995: 222-3; akt. D’Cruz ve Jones, 2004: 7) öneri listesini de değerlendirmek çalışmamızın çerçevesini çizmek açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, O’Connor vd. (a.g.e.) şunları önermektedir:

- Bilgi dağarcığımıza katkı
- İlgili duyulan özel bir soruna değinme
- Müracaatçıların sunulan hizmetler hakkında ne düşündüğünü öğrenme
- Belirli bir bölgedeki sosyal ihtiyaçları tespit etme
- Öneri hazırlama
- Politika yapıcıları etkileme
- İnsanları organize etme (örgütlenme)
- Bireysel ihtiyaçları sosyal çağrılara dönüştürme
- Gizli kalmış ve sesi duyulmayanlara ses verme
- Olayların/durumların oluş tarzını/yönünü değiştirme
- Yeni müdahaleler geliştirme ve test etme

Önerilen bu fikirlerin sürekliliğinin sağlanması sunulan hizmetlerin güncelliğini koruması ve var olan müdahalelerin geliştirilmesi noktasında daima itici bir güç olacaktır.

değerlendirilmektedir. D’Cruz ve Jones (2004: 8) da bu noktada, yeni ve değişen durumlara duyarlı ve yenileşimci (inovatif) olmanın profesyonelleşme yolunda atılan adımlar biri olduğunu ileri sürmektedirler.

Sosyal hizmet, “evsizler, şiddet mağdurları, yoksullar, madde bağımlıları, mülteciler, LGBTİ’ler, suça sürüklenen çocuklar gibi toplumun her kesiminden müracaatçıların iyilik halini arttırmaya çalışan” (Buz ve Akçay, 2015: 151) bir meslektir. Bu sorunları çözmeye “etkili ve işlevsel uygulamalar yapabilmeye için en iyi nasıl müdahale edebileceklerine ilişkin bilgiye ihtiyacı” (Krysiak ve Finn, 2010: 24; akt. Buz ve Akçay, a.g.e.) vardır. Sosyal hizmet araştırması, mesleğin bilgi temelini geliştirmesine katkı sağlamalıdır. Bu yüzden, bir sosyal hizmet uzmanı araştırmasını yapılandırırken ve yukarıda vurgulanan katkıyı sağlamada etik sorumlulukları bulunmaktadır. Bu etik sorumluluklar “Sosyal Hizmet Araştırmasında Etik” bölümünde detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Sosyal hizmet araştırmalarının dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise insani hizmet mesleği olmasından ötürü “güncel bağlamsal değişimlerdir” (D’Cruz ve Jones, 2004: 8). Daha önceden de tartışıldığı üzere değişim mesleğin doğasında mevcuttur. Bu yüzden, sosyal hizmet değişen refah rejimlerine, yeni kamu yönetim sistemlerine, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki dönüşümlere, küreselleşmenin ve uluslararasılaşmanın etkilerine, yeni sosyal hareketlerin etkisine sürekli olarak maruz kalacaktır (O’Connor vd., 2000; akt. D’Cruz ve Jones, 2004). Bu yüzden, sosyal hizmet uzmanları/araştırmacıları müracaatçılarına ve müracaatçı sisteminin diğer paydaşlarına hizmet sunma noktasında araştırmanın bağlamını bu şartlarla birlikte ele almalıdır.

İyi Bir Sosyal Hizmet Araştırmasının Özellikleri

Bir araştırmada yer alan her bireyin kolaylaştırıcı ve araştırmanın etik bir şekilde gerçekleştirilmesinde sorumluluk rolü bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının araştırmaya dâhil olanların iyiliğini veya güvenini ihlal etmeyecek bir biçimde araştırmayı yürütmelerine ilişkin etik sorumlulukları vardır (Krysiak & Finn, 2010). Daha önceden de vurgulandığı üzere, araştırmanın etik bir şekilde gerçekleştirilmesi ‘ortak sorumluluk’ gerektirmektedir. Araştırma çalışmalarının etik ilkeler ışığında gerçekleştirilmesindeki birincil sorumluluk baş araştırmacıya veyahut biz sosyal hizmet doktora öğrencilerinin danışmanına aittir.

Bir araştırmaya başlamadan önce sosyal hizmet araştırmacısının kendisine sorması gereken ilk soru şu olmalıdır: Araştırmam sosyal adalete ve insan haklarına nasıl katkı yapacaktır? İnsanla ilgili gerçekleştirilecek her çalışmada etik onay alınması gereklidir. Bu gereklilik araştırmayı gerçekleştirecek öğrenci ve akademisyenler için geçerlidir. Özellikle saha araştırmalarında böyle bir onay olmadan çalışma yapılamaz. Etik onaydan önce araştırmacılar mutlaka ortaya çıkabilecek muhtemel etik sorunları tanımlamalıdır; bu sorunlara nasıl değineceğini derinlemesine düşünmelidir; ilgili kurullardan ya da danışmanından onay alırken bu sorunların çözümüne ilişkin formülleri ortaya koymalıdır. Etik izin alındıktan sonra ise formülize edilen etik prosedür takip edilmelidir. Diğer taraftan araştırma katılımcılarından etik sorunlar hakkında periyodik olarak geribildirimler alınmalıdır. Katılımcılardan alınan geribildirimler ışığında etik sorunlara yaklaşma stratejisini gözden geçirmelidir; gerektiği durumlarda bu süreçleri danışmanıya gözden geçirerek güncellemelidir.

Sosyal Hizmet Araştırmasında Ortaya Çıkması Muhtemel Etik Sorunlar

Sosyal hizmet araştırmalarında insan ile çalışıldığından ötürü etik sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Sosyal hizmet araştırmacıları etik sorunlar açısından “derin sularda” yüzmektedir. Çünkü çalışılan nüfus gruplarının doğası, ele alınan problemler, karşılaşılan sosyal adalet sorunları ve sosyal dönüşümü sağlama isteği gibi konular bu sorunlara yol açmaktadır. (Mertens ve Ginsberg, 2008:485). Araştırmanın etik ile ilişkisini tartışmadan önce tarihsel geçmişe kısa bir şekilde değinerek şimdiki zamana ışık tutmak faydalı olacaktır. Etik ile ilgili literatürde sayısız çalışma mevcuttur. Bu yüzden etik ile ilgili epistemolojik tartışmalara bu çalışmada yer verilmeyecektir. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde meydana gelen iki büyük olan araştırmada etik standartların ortaya çıkmasında katalizör rolü oynamıştır.

Avrupa’da batı tarafından, 2.Dünya Savaşı’ndan önce insan üzerinde gerçekleştirilen tıbbi araştırmalarda Hipokrat Yemini² önde gelen bir rehber olan kabul edilirdi. Mottosu ise “en azından, hiç zarar vermemek”tir. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleştirilen Nürnberg mahkemeleri sonucu ortaya çıkan 10 maddelik “Nürnberg

² Hipokrat Yemini, eski Yunan’da milattan önce 5. Yüzyılda Hipokrat tarafından yazıldığı kabul edilen ve etik standartlar doğrultusunda sağlık çalışanlarının uyması gereken yemin metnidir.

İlkeleri” insan deneklerini etik dışı uygulamalardan koruyan rehber olmuştur. Nazi Almanyası’nda doktorlar, gönüllü olmayan mahkûm denekler üzerinde zalim ve bir o kadar zararlı tıbbi deneyler gerçekleştirmiştir. Örneğin, bir insan buzlu suyun içinde ne kadar dayanabilir testi; sıtma ve salgın sarılık gibi hastalıkların enjekte edilerek aşılardan denenmesi testi; insan deneklerin uzuvlarının kesilmesi ya da yaralamak suretiyle antibiyotikleri deneme testi; damariçi benzin ya da çeşitli zehirli maddeler enjekte edilerek insan deneklerinin ne kadar süre hayatta kalacağını belirleme testi. Amerika’da 1932’de Birleşik Devletler Kamu Sağlık Hizmetleri’nin siyahi erkeklerle gerçekleştirdiği Tuskegee çalışması etik ilkelerin ortaya çıkmasında kilometre taşlarından bir diğeridir. Fakir ve okuryazarlığı düşük olan deneklerin 200’ünün frengi hastalığı bulunmamakta fakat 432’sine frengi hastalığı bulaştırılmıştır. Hiçbir deneğin bilgilendirilmiş onamı alınmamıştır. Amaç, yıllar geçtikçe hastalığın seyrini izlemektir. Hastalığın kendi eş ve çocuklarına geçirmelerine engel olunmamıştır. Toplumun büyük protestosu sonucu bu çalışma sona ermiştir. Bu iki, en yalın tabirle, “etik dışı” olay araştırmacıların etik bir şekilde çalışma yapmaları için etik standartlar getirme gerekliliğine sebep olmuştur. Bunun ilk sonucu 1946 yılında geliştirilen Nürnberg İlkeleri’dir. Fakat bu ilkeler tıbbi araştırmalar kapsamında kalmıştır. Daha sonra 1964 Helsinki Deklarasyonu insan deneklerine yönelik hakları genişletmiştir. Bu arada şunu da belirtmek gereklidir ki Tuskegee çalışması, Nürnberg İlkeleri’nden etkilenmediği ortadadır.

Sosyal hizmette araştırma etkinliklerinin artmasıyla birlikte araştırmalarda etik kaygılar ön plana çıkmıştır. Araştırma etiği, araştırmacı ile araştırmaya katılan(lar) arasındaki ilişki ile araştırmacının danışmanı ya da kurum kuruluşlarla olan ilişkisini yönlendirmektedir. Bilginin yapılandırılması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılmasında ve en önemlisi alana entegre edilme noktasında araştırmacının “koruyucu” özelliği bulunmaktadır. Böylece bilimin gözlem ve deneyimlere dayanması sonucu güvenilirlik ve geçerlilik özelliği sonucu sağlanan bilgiye güvenilebilir. Diğer taraftan, sosyal hizmet araştırmacıları, sosyal hizmetin mesleki ve etik amaçlarını da yansıtmalıdır.

Etik, en yalın haliyle doğru veya doğru olmayan davranışlar ile ahlaki görev ve sorumluluklar olarak tanımlanabilir. Etik ahlak ile ilişkilendirilmekte olup hem etik hem

de ahlak doğru ve yanlışla ilgilenmektedir. Ioanna Kuçuradi³ (2004) etiği üç ayrı anlamda tanımlamaktadır. Birincil anlamda etiği ahlak normları olarak ele alan Kuçuradi belirli bir grupta, belirli bir zamanda, kişilerin birbirleriyle ilişkilerinde değerlendirmelerini ve eylemlerini belirlemeleri beklenen değerlendirme ve davranış normları, sistemleri anlamında olduğunu değerlendirmektedir. İkincil anlamda etiği ise yazılı normlar bütünü olarak ve konsensüsle kararlaştırılan evrensel belgeler olarak nitelendirmektedir (örneğin, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi). Üçüncül anlamda ise doğrulanabilir-yanlışlanabilir bilgiyi ortaya koyması beklenen bir felsefe dalı olarak ifade etmektedir.

Sosyal hizmet araştırmasında 21. Yüzyılda büyüyen öneme sahip olan ve öne çıkan etik ilkeler şu şekildedir:

- Bilgilendirilmiş Onam
- Anonimlik
- Gizlilik
- Mahremiyet
- Fiziksel veya mental rahatsızlık/katılımcılara zarar vermeme
- Sponsorlu araştırma
- Bulguların şartlı yayımlanması
- Araştırma projesinin doğası
- Bilgilendirilmiş onam ve sponsorluğun düzenlenmesi
- Hilelik ve bilimsel suistimal

Küreselleşmiş bu modern dünyada bir meslek, etik ilkelerden bağımsız olarak düşünmek zordur (Hugman, 2012: 82). Araştırmada etik karar vermeye etki eden 3 temel ilke vardır. Bu temel ilkeler ayrıca Belmont Raporu⁴ özel önerilerinde de yer almaktadır. Buna göre;

- *İnsanlara saygı*: sosyal hizmet mesleğinin de en temel yaklaşımlarından biri olan bu ilke araştırma katılımcılarına yönelik saygıyı, katılımcıların gönüllü

³ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Ankara

⁴ Belmont Raporunun tamamı için bkz.

<http://www.hhs.gov/ohrp/humansubjects/guidance/belmont.html>

katılımları, bilgilendirilmiş onamları, gizlilik, vb. birçok etik ilkenin temelini oluşturmaktadır.

- *Yararlılık*: risklerin mümkün olduğunca azaltılarak yararlılığın maksimize edilmesi amaçlanmaktadır. Yararlılık, deontolojik ve teleolojik açıdan ele alınabilmektedir. Diğer taraftan yararlılık, araştırma katılımcılarına maksimum faydayı içermektedir.
- *Adalet*: Yarar ve risklerin adil bir şekilde dağıtılmasına odaklanmayı içerir. Araştırma katılımcılarının adil bir şekilde savunulmasını içerir.

Sosyal hizmet disiplininin en temel iki ilkesi olan insan hakları ve sosyal adaleti geliştirmeye katkı sağlayabilecek araştırma, sosyal hizmetin etik bir şekilde uygulanması açısından dikkatle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım özellikle postmodern bir dünyada daha fazla dikkat gerektirmektedir.

Sosyal hizmette uygulayıcılar belirsizliği ve anlam karmaşasını yönetmek durumundadır; bunun yanı sıra uygulama bağlamında yapılanların farklı yollarını bilmelidir. Postmodernist yaklaşımlar bu yüzden sosyal hizmet uygulamalarında rol oynayan farklı diskurları değerlendirir ve birbirleri arasındaki dinamikleri anlamlandırmaya çalışır. Bu da bizim anlayışımızı tek ve üniter bir yaklaşımdan çok çeşitli bilgilere götürmektedir. Postmodernizmde bilgiye her zaman itiraz edilebilir. Bu yaklaşımda ayrıca bilgi sökülüp parçalara ayrılabilir ve farklı diskurlarda yeniden inşa edilebilir ve böylece sosyal hizmetin özgürleştirici değerlerine ulaşılabilir. Bu noktada etik konusu da tartışmalara dâhil olmaktadır. Araştırmacı özel bir durumda iyi bir uygulama için özgün araştırmasında farklı etik pozisyonlara kendini koyması gerekebilir. Çoğulluk hem araştırmacının hem de araştırmacı katılımcısının özgün politik ve sosyo-kültürel pozisyonunu göz önüne alarak farklı bilgiler inşa edilmesini sağlar ve uygulayıcı ile müracaatçılar arasındaki bariyerleri kaldırmasına yardımcı olur. Her bir vaka kendi içinde özgün olduğu kadar her bireyin de kendine özgü politik ve sosyo-kültürel duruşu ve sonuç itibarıyla kendine özgü etik ilke sistemi vardır. Bu postmodern yaklaşımda doğal bir durumdur.

Sonuç

Postmodern araştırmalarda beklenmedik durumlar, dinamizm ve bilginin çoğulluğu vardır; çeşitli diskurlardan faydalanılır. Bu yüzden iyi bir sosyal hizmet araştırması, yukarıda da tartışıldığı üzere, farklı bağlamlarda farklı anlayışları kabul

edebilir. İyi bir uygulama, kendine özgü etik ilke ve bilimsel yöntemleri barındıran uygulamadır. Buradaki amaç hiçbir zaman iyi bir uygulama için üniter bir bilgi çerçevesi oluşturmak değildir. Pozitivist görüşlerde olduğu gibi bilginin sosyal olarak yapılandırıldığını ya da yeniden üretildiğini kabul etmez. Ayrıca sosyal hizmet bilgisinin kümülatif olarak geliştirilmesine karşı çıkar. Postmodernist yaklaşımlar eleştirel, analitik ve yansıtıcı düşünceyi destekler.

Buradan hareketle, sosyal hizmet araştırmasında öğrenci ve akademisyenler postmodern yaklaşımla araştırmalarını tasarlamalı ve sosyal hizmetin bu bireyler tarafından farklı tanımlanabileceği fikrini göz önünde bulundurmalıdır. Hatta bu yaklaşım teşvik edilmelidir. Her araştırma konusu kendi özelinde özgün olmalı ve kendi bilgisini kendi bağlamında yapılandırmalıdır. Bu çalışmada olduğu gibi literatürde sosyal hizmet araştırmalarında ön plana çıkan pek çok etik sorun kavramlar halinde ele alınmıştır. Bu ele alış üniter bir bilgi oluşturma çabası olarak değerlendirilmemelidir. Ayrıca her araştırma özgün olduğu gibi araştırmacı ve katılımcıların da kendine özgü etik ilkeleri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal adaletin en temel değerleriyle birlikte sosyal hizmet mesleğinin etik süreçler konusunda toplumun tüm üyelerine sunacağı çok şey vardır (Blaskett, 1998; akt. Jarldon, 2014: 55). Fakat konu araştırma çalışmalarına geldiğinde sosyal hizmet araştırmacılarının dikkat etmesi gereken önemli noktalar vardır. Sosyal hizmetin etik ile ilişkisi postmodernizm tartışmaları kapsamında ele alınabilir. Postmodernizm, pozitivizmin aksine bilimsel aşamaların hiçbir aşamasını değer yargılarından bağımsız olarak değerlendirmez; tek ve doğru bir yöntem söz konusu değildir. Sosyal hizmet araştırmalarında, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu Etik İlke ve Kuralları rehber olarak alınmaktadır. Sosyal hizmet araştırmaları için etik komitelerden alınan araştırma izinleri hem araştırmacı hem de araştırma bulgularına geçerlilik kazandırmaktadır. Fakat bazı araştırmacılar bu süreci bir sıkıntı (Blaskett, 1998; akt. Jarldon, 2014: 55); bazıları ise formların doldurulduğu bürokratik süreç (Hallowell vd., 2005; akt. Jarldon, 2014: 55); ya da araştırmaya başlamanın önünde bir engel (Guillemin ve Gillam, 2004; akt. Jarldon, 2014: 55) olarak görmektedirler. Etik kabul alması o araştırmacının etik olarak gerçekleştirileceği, analiz edilip etik süreçlere bağlı kalınarak raporlanacağı anlamına gelmemektedir.

Kaynakça

- Antle, B. J., & Regehr, C. (2003). Beyond individual rights and freedoms: Metaethics in social work research. *Social work*, 48(1), 135-144.
- Blaskett, B. (1998). Arguing for a social work role in the promotion of ethical social research. *Australian Social Work*, 51(4), 19-25.
- BUZ, S., & AKÇAY, S. (2015). Sosyal Hizmet Araştırmasında Etik. *Hacettepe University Journal of Economics & Administrative Sciences/Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- D'Cruz, H., & Jones, M. (2004). *Social work research: Ethical and political contexts*. Sage.
- Drake, G. (2013). The ethical and methodological challenges of social work research with participants who fear retribution: To 'do no harm'. *Qualitative Social Work*.
- Grinnell, R.M., ve Unrau, Y.A. (2011). *Social work research and evaluation*. New York: Oxford University Press.
- Guillemin, M., & Gillam, L. (2004). Ethics, reflexivity, and "ethically important moments" in research. *Qualitative inquiry*, 10(2), 261-280.
- Hallowell, L., Lawton, J., & Gregory, S. (2005). *Reflections on research: The realities of doing research in the social sciences*. Berkshire, England: Open University Press.
- Hugman, R. (2012). *Culture, values and ethics in social work: Embracing diversity*. Routledge.
- Jarldon, M., (2014). The Politics of Research Ethics in Social Work: Reflections From a First-time Researcher. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 11(2), 52-60.
- Krysik, J., & Finn, J. (2010). *Research for effective social work practice (2nd ed.)*. New York, NY: Routledge.
- Kuçuradi, İ. (2004, Aralık 20). Felsefe ve Etik. *Mimar Yunus Aran Anısına 20. Konferans*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Lincoln, Y. S. (1995) Emerging Criteria for Quality in Qualitative and Interpretive Research, *Qualitative Inquiry* 1(3): 275–89.

- Macdonald, G., & Macdonald, K. (2001). Ethical issues in social work research. R. Hugman, & D. Smith içinde, *Ethical Issues in Social Work* (s. 46-61). New York: Routledge.
- Mertens, D. M., & Ginsberg, P. E. (2008). Deep in Ethical Waters Transformative Perspectives for Qualitative Social Work Research. *Qualitative social work*, 7(4), 484-503.
- O'Connor, I., Smyth, I. and Warburton, J. (eds) (2000) *Contemporary Perspectives on Social Work and Human Services*. Malaysia: Longman.
- Peled E and Leichtentritt R (2002) The Ethics of Qualitative Social Work Research. *Qualitative Social Work* 1(2): 145–169.
- Thompson, N. (2014). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak* (B. H. Eren, Ö. C. Öntaş, Çev.). Ankara: Dipnot.